

Д.Ф. Наумов

Дьөгүөр куоска

Биһиги үйэбитигэр куоска ииппэтэх ыалбыт. Арай быйыл куоракка кыстыыр буоламмыт, ол кыылы кытта бииргэ олоробут. Кини балтараа саастаах эриэн куоска. Тигр дуу, хахай дуу удьуордарын батан ньылбыннаан хаамар. Тыаһа суох ханна бабарар ыстанан тахсар, күннэ туох да көдьүүһэ суох куорат куоската. Таас дьиэ олохтооҕо. Улаатымсык, бэйэмсэх, кимтэн да толлубат, кими да истибэт атаах кыыл. Аһаатабына көнүл, аһаабатабына көнүл. Ыт эрэйдээх аһаатабына: “Аһаттылар ээ”, - диэн үөрээхтиир буоллабына, куоска: “Мин ыраахтаабы буоллабым дии, ама, аһатыахтара суоҕа дуу”, - диир ааттаах. Дьэ, итинник көнүл олохтоох кыыл – эриэн куоска, тугу да туһалаабат, өссө, арыт солуута суох ньаабыныыр. Урут кини киэн-куон дьыбаанна күнү быһа сытара. Бу быйыл наар түннүккэ олорор буолла., таһырдыа тахсыан, ханна эрэ барыан бабарар курдук. Үөһээ этээстэн куорат килиэ таас дьиэлэрин, бэрт абыйах дьиэ таһыгар кэлэр массыыналары аахайбатахтык туттан көрөр. Үксүн санаарбаабытты биир сир идуулуур. Арыт ол олорон көхсө курдугунаан, уларыбат биир матыыптаах олонхотун олонхолуур. Ол бүппэт олонхотугар олобун туһунан кэпсиир, сайылаан кэлбит Чараннаабын ахтар. Ол ааспыт сайын туһунан эриэн куоска набыл, мин кулгаахпар эрэ иһиллэр намылхай кэпсээнин истиэбин.

“Мин Георгий диэн ааттаахпын. Ону маннаабы оҕонньор Дьөгүөр диир, онтон мин да, мин хотунум да өһүргэнэбит. Мин кини кыһын куоскатабын. Оҕонньордоох быйыл биһиэхэ кыстаан олороллор. Эмээхсин аквариумна соботох кыһыл көмүс балыктаабын көтөбөн, маадыбар атахтаах оҕонньор тыастаах бабайытык саллырбаан хааман, ол-бу диэки суостаахтык көрөн, олох тойомсуйбутунан кэлбиттэрэ. “Бу куоска тоҕо манна сытарый, тоҕо бэйэтэ сытар сирэ суобуй, аата кимий? Георгий даа, оччоҕо Дьөгүөр диэн буолар., - диэбитэ. “Олох интеллигентнайа суох, дэриэбинэ курдук иһиллэр дии,” – диэн көрбүтэ мин хотунум, ону олох истибэтэх курдук туттубута. Дьүлэй дуу, хайдах дуу. Өрүү Дьөгүөр да, Дьөгүөр буолар. Ити мин хотунум “дэриэбинэ” диэн үөбүү курдук этэрэ сыһа, ол баар үтүө дойду. Мин быйыл сайын, хотунум дьиэбитин өрөмүөннүүр буолан, сыбааттарбытыгар Чараннаахха сайылаабытым. Дьэ, онно олох этэ, лафаа-а! Куораттан хотунум корзинаҕа уган, онтун киэргэтэн абай, баанчыктаан ыппыта. “Куорат куоската буоллаҕа дии, атыннык көстүөхтээх”, - диэбитэ. Тийибитим, оннооҕу оҕонньордоох эмээхсин көрүү-истии, сөбүү-махтайы бөбө.

- Хайдах аһатар-сиэтэр баһайыбытый, куорат куоскатын, - дэстилэр. Хотунум суругун ааһаат, олох да охто сыстылар.

- Тыый ол “Вискастарын хантан булабыт, тыый, өссө бытархай гына кырбаммыт халбаһыны сиир эбит. Оой да, олору хантан ылабыт? Куоракка барар дьонунан сакаастыбыт даа. Оой да, өссө сибиэнэй эрэ буоллабына сиир эбит, ол аһын. Ити тэлэбиисэргэ эрэклээмэлиир “Вискастара” буоллаба. Тыый, хоргуйан өлүүһү дии, - эмээхсин айдаарда аһай.

- Куоска куоска курдук ини. Үт энин иһиэ буоллаба. Гарааска хаайдахха кутуйахтары да тутан сиз дии, айманыма, өлбөт үөн буолуо, хата туубун угуом, куоска балыгымсах буолааччы., - диэбитэ оһонньор.

Мин куттанан, күн анаара дьиэбэ озорбутум. Онтон, кыра уоллара бобо харбаан таһааран, тизэргэннэ бырахпыта. Оой, онно соһуйан олох өлө сыспытым. Биниги ковролиимыт курдук буолуо дуо, хатыылаах, ииччэх-бааччах бөбө – кэлин билбитим ол эбит. Оо дьэ, араас эгэлгэ сыт-сымар бөбөө-ө, эчи киэнин-куонун. Мин икки хос иһиттэн тахсыбатах киһи соһуйдум ээ. Бастакы күн чугуруннаан олох ырааппатым. Онтон кэли-ин, дьэ олох бөбө-ө, лафа-а! оһонньордоох эмээхсин куорат мааны куоскатын аны ырыаран ытыахпыт дуо дии-дии аһатан бөбө-ө. Барыта сибиэнэй. Биир-икки күн мырдыннаан көрөн баран, тохтообутум. Кыратык маарканы тутуохтааххын диэн, хотунум үөрэтэн ыппыта. Үттэрэ диэн эчи үчүгэин. Сарсыарда ынахтарын ыан киирдилэр да биэрэллэр, олох сип-сибиэнэй, киэнэ сөрүүн үтү иһэбин.

Оһонньор күөл үрдүгэр олорор буолан балыктаата. Сибиэнэй мунду, завали-ись! Мин төбөтүттэн саһалаан сиибин, хайдахтаах курдак миннигэнин эниги өйдүүр кыаххыт суох. Билигин ахтабын аһай. Эмээхсин көмүс балыгын туттары аквариумун таһыгар олорон сүрэжин ыарытыннарабын. Айдаан бөбө.

- Гоша-а, түс, балыкпын олох тытыма. Бу оһонньор сибиэнэй балык да аһалбат, бу куоска балыкпын сииригэр тийдэ, - диэн айманар.

- Сыбаат мундуга үөрэтэн кэбиспитэ аанһа буолуо дуо, балыгын аһан эрдэбэ. Собо буллахха сатаныһы, эн көмүсчээннин тутуон сөп, - диэн бааһынаата. Эр бэрдэ биир куул балык аһалбытын мэтийэн кыстаатыбыт. Көмүс балыкчаан төбөтө төһө миннигэһэ буолла, сүүһэ лоппойон сүрдээх ээ, һэ-һэ.

- Оо, ол сайын! Чараннаах сайына-а! Сайын ортото сыбааттар тугу эрэ бэркэ айманан туттулар. Онно куораттан куурусса таһаардылар, кугас өгнөөхтөр, өрүү топпотох харахтаах табаарыстар. Сымыттыыр үһүлэр. Мин үөмэн кэлэн килиэккэлэригэр ыйаастан сүрэхтэрин хайыта сыһааччыбын, һэ-һэ. Сарахачыһы,

айдаан бөбө буолаллар. “Даамалары куттаама”, - диэбитэ оџонньор. Даамалар, нэ-нэ, сүрэхтэрэ чугаһын!

Тиэргэннэ уһун быаџа сүүрэр гына бааллан турар Аргыс диэн табаарыс баар. Дьаардаах сыттаах ыт. Дьэ, айдааннаах табаарыс. Ээ, мин быата тийибэт сиригэр тийэн баран, арааһынай бөгүүрэлэри көрдөрө-көрдөрө, күн аайы кыынньыбын. Олох өлө сыһар. Тимир сыап ыппат буоллаџа, киннээх табаарыс! Куоска тутар баџалаах. Тохтуур ини. Тоџо итинник кыылы туталлара буолла, сордонон биэрэр ээ, ас биэрдэхтэринэ, үөрэн эккэлиирин көрүүн этэ. Дьэ, дууһа. Хайдах итинник лакей дууһалаах төрүүлэрэ буолла. Ол иһин куоска барыта кинилэри абааһы көрөр буоллаџа. Ээ, мин сайыны быһа араастаан туттан, киэптээн бөбө, настырыанньа түстэбинэ, дьибин аһыннахпына кинини кыынньаан тыыммын танаарабын. Сыапка сытарын олох өйдөөбөт курдук туттар, күөмэйэ ыалдьыар, хардыргыар диэри кэбилэнэр. Хой мэһии, дэйбиир кутурук, чаал бас! Балбес! Оџонньор туутун көрө киирдэбинэ, күөл кытыытыгар олбуорга олорооччубун. Күөл барахсан сыта-сымара-а! Киэһэ сөрүүн салгына. Биэдэрэтигэр балык тутан иһэр оџонньор. Үчүгэй да оџонньо-ор! Өрүү:

- Куорат куоскатын ырыаран аны алдьархай буолуо, - диэн тыллаах. Күнү быһа уһанар. Үлэлээн тахсар. Биниги оџонньорбут, пахай, оннук буолуо дуо. Үлэттэн кэллэ да сытар, тэлэбиисэр көрөр. Сүрэџэ суохтуну соџус табаарыс ээ. Ити табаарыс диэн кини тыла. “Табаарыс Дьөгүөр”, “Дьөгүөр табаарыс” диир, үгэ-хоһоон аргыстаах ыңырыы доџоор! Хаһан сайын буолан Чараннаахха барабын. Эмээхсин этэрин курдук, бу таас хаайыыга олоробут. Эбиэт, “уусун”, “сааптарак” буһарабыт. Мин “Вискас” сиибин, туох да амтана суох, туохтан онороллоро буолла, үүт испитэ буолабын. Эмээхсин бороһуок үүт диир. Куораттар ынахтара суох буоллаџа дуу. Оннооџор Аргыһы ахтабын. Оо, тахсан дьээбэлээбит киһи, күөмэйэ бүтүөр диэри сордообут киһи баар ини.

Түннүккэ олоробун. Туох да уларыйбат. Чункук олох доџоор, сыттаахха күн уһунун. Сайын Чараннаахха бардахпына, оџонньордуун туу көрүөхпүт, харааһын кутуйахтарын куттуохпүт. Кууруссалары соһуталыам, Аргыс диэн дууһаны эрэйдиэм. Сайын хаһан кэлэр... Чараннаах, Чараннаах барахсан!”

Дьибэ иһигэр онно-манна тэлбэнни сатаан, куу-хаа буолуохпар диэри тэлэбиисэр көрөн баран, түннүккэ, куоскам таһыгар турабын. Киэһэрэн эрэр куораты одуулуубун. Киэһээнни оһох оттуллар кэмэ буолла, оттон бу куоракка биир да буруо мэнэ халлаанна таласпат. Оһох оттуохтара дуо, барыта бэлэмнэ

олороллор. Билигин Чараннаах барахсан хамсаабат салгыныгар халлаан
дыэлэргэ тайаммытыныы, буруо бөбө унаарыйан турдаба.

Дьөгүөр куоска түннүккэ олорор, бөгдөгөр көхсүн иһигэр курдьугунаан олонхолуур.

Мин кинини одуулуубун. Кини чункук олонхотугар бэйэм санаам иһиллэр курдук.

Дойдубун саныы, ахта турабын, ол иһин мин эрэ өйдүүбүн кини олонхотун хос
тойугун.

Санаабыт биирэ бэрт буоллаба-а табаарыс Дьөгүөрдүүн!